

**O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O`RTA MAXSUS
TA`LIM VAZIRLIGI**

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

“Bank-moliya xizmatlari fakulteti”

“Bank va jamg`arma ishi kafedrası”

“Pul, kredit va banklar” fanidan

KURS ISHI

Mavzu: Inflyatsiya va pul muomalasini barqarorlashtirish usullari.

Bajardi: BI 111-guruh talabasi
Baratov Z.U

Tekshirdi: ass. Tog`ayev S.S

Samarqand - 2013

Mavzu: Inflyatsiya va pul muomalasini barqarorlashtirish usullari

Reja:

Kirish

Asosiy qism

1. Inflyatsiya haqida nazariy tushuncha.
2. Inflyatsiyaning turlari.
3. Inflyatsiya davrida pul muomalasini barqarorlashtirish usullari.

Xulosa

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati

Kirish

Inflyatsiyaning har tomonlama avj olib ketishi mamlakatda sotsial va iqtisodiy jihatdan qarama-qarshiliklar yuzaga kelishiga olib keladi. Shuning uchun davlat inflyatsiyaning oldini olish, pul muomalasini barqarorlashtirish chora – tadbirlari ishlab chiqadi. Inflyatsiyaga qarshi kurashning asosiy shakllari: inflyatsiyaga qarshi siyosat va pul islohoti hisoblanadi.

Oldingi markazlashgan, rejali boshqaruvga asoslangan iqtisodiy tizimda pul muomalasi rejalashtirish asosida boshqarib kelingan. Aholining daromadi va harajatlarini davlat tomonidan muvofiqlashtirib turilgan. Tovar ishlab chiqarishni kengaytirish, aholiga kreditga tovar berish, baholar tizimini o'zgartirib turish va hakazolar. Barcha jarayonlar davlat tomonidan boshqarilgani uchun pul muomalasi qonuni buzilganda davlat o'z vakolati doirasida narxlarni o'zgartirish yo'li bilan, pul reformasi bilan pul muomalasini tartibga solib kelgan.

Tarix xaqiqatda ham bu so`zning har tomonlama xavfli ekanligini kursatdi. Chunki inflyatsiya qandaydir aloxida olingan bozorda tovarlar va xizmatlar narxining o`shidangina iborat bulmasdan, bu umumiy iqtisod uchun xavfli hodisadir. Inflyatsiya so`zining iqtisodiy manosi - muomalada mavjud bulgan tovarlar va ularning bahosiga nisbatan kup pul chikarish degan ma'noni anglatadi

Oxirgi yillarda inflyatsiya tez-tez uchrab turadigan jarayon bulib sifati ham uzgarib bormokda. Buning sababi shundaki, hozirgi kunlardagi inflyatsiya: birinchidan, uzluksiz baholarning oshishiga; ikkinchidan pul muomalasi konunining buzilishi natijasida umumxujalik mexanizmining ishdan chikishiga olib keladi

Inflyatsiyaning asosiy sababi - bu xalk xujaligining turli sohalari urtasida vujudga kelgan nomutanosiblikdir. Bu avvalam bor jamgarma va iste'mol urtasidasidagi, talab va taklif, davlatning daromaddari va xarajatlari urtasidagi muomaladagi pul massasi va xujaliklarning nakd pulga bulgan talabi urtasidagi nomutannosibliklardan iboratdir. Inflyatsiyani yuzaga keltiruvchi omillarga karab uning sabablarini ichki va tashki sabablarga bulish mumkin. Inflyatsiyaning ichki omillari monetar-pul siyosati bilan va xujalkk faoliyati bilan boglik turlariga bulinadi. Inflyatsiyaning tashki omillariga jahon iqtisodida bulgan krizislar, (xom-ashyo, yokilgi, valyuta buyicha) davlatning valyuta siyosati, davlatning boshka davlatlar bilan tashki iqtisodiy faoliyati, oltin va valyuta zaqiralari bilan buladigan nokonuniy operatsiyalar va boshkalar bulishi mumkin.

1. Inflyatsiya haqida nazariy tushuncha

Inflyatsiyaning mohiyati va kelib chiqish sabablari

Inflyatsiya soʻzi lotincha boʻlib, lugʻaviy manosi “boʻrtish”, “koʻpchish”, mantiqan pulning qadirsizlanishi va narx-navoning muntazam ravishda oshib borishi kabi manolarni bildiradi.

Bu soʻz XIX asrning urtalaridan boshlab iqtisodchilar tomonidan iqtisodiy termin sifatida ishlatilguncha kadar, u tibbiyotda xavfli usma kasalini ifodalashda qoʻllanilgan.

Tarix xaqiqatda ham bu soʻzning har tomonlama xavfli ekanligini koʻrsatdi. Chunki inflyatsiya qandaydir aloxida olingan bozorda tovarlar va xizmatlar narxining oʻsishidagina iborat boʻlmasdan, bu umumiy iqtisod uchun xavfli hodisadir. Inflyatsiya soʻzining iqtisodiy manosi - muomalada mavjud boʻlgan tovarlar va ularning bahosiga nisbatan koʻp pul chikarish degan ma'noni anglatadi

Inflyatsiya soʻzi Pul muomalasi sohasida AQSh ning Shimoliy va Janubiy shtatlari oʻrtasida fuqorlar urushi bulganda muomalaga juda koʻp miqdorda (450 mln. grin bek) qogʻoz dollar chiqarilgan vaqtdan boshlab qoʻllanila boshlagan. Ularning sotib olish qobiliyati ikki yildan keyin 50 foizlargacha tushib ketgan. Agar tarixga e'tibor beradigan boʻlsak, urush va boshqa ofatlar sababli davlat xarajatlarning oshib ketishi, inflyatsiya bilan uzviy bogʻliq. Masalan, Angliyada kuchli inflyatsiya XIX asrning boshida Napoleon bilan urush davrida, Fransiyada - frantsuz revolyutsiyasi davrida, Rossiyada XIX asrning oʻrtalarida namoyon boʻlgan. Germaniyada juda yuqori sur'atlardagi inflyatsiya 1923 yillarda boʻlib, muomaladagi pul massasi 496 kvintillion markagacha etgan va pul birligi trillion marta qadrsizlangan. Bu tarixiy misollar koʻrsatadiki, inflyatsiya hozirgi davr jarayoni boʻlmasdan, tarixan mavjud boʻlgan.

Inflyatsiya tushunchasi muomalada xaqiqiy pullardan, yani oltin va kumush tangalardan foydalanilgan davrlarda ahamiyat kasb etmagan. Inflyatsiya tushunchasi faqat kredit pullarga tegishlidir.

Oxirgi yillarda inflyatsiya tez-tez uchrab turadigan jarayon boʻlib sifati ham oʻzgarib bormoqda. Buning sababi shundaki, hozirgi kunlardagi inflyatsiya: birinchidan, uzluksiz baholarning oshishiga; ikkinchidan pul muomalasi qonunining buzilishi natijasida umumxujalik mexanizmining ishdan chiqishiga olib keladi. XX asr

inflyatsiyasining asosiy sababi tovar kamyobligina bo`lib qolmasdan, ishlab chiqarish va qayta ishlab chiqarishda krizislar mavjudligi bilan ifodalanadigan hozirgi davr inflyatsiyasi birinchidan; pul talabining tovar taklifidan oshishi natijasida pul muomalasi qonunining buzilishi; ikkinchidan; - ishlab chiqarishga ketadigan xarajatlar salmog`ining o`shishi natijasida tovarlar bahosining oshishi va shu sababli pul massasining ortib borishi bilan ifodalanadi.

Inflyatsiyaning asosiy sababi - bu xalk xujaligining turli sohalari o`rtasida vujudga kelgan nomutanosiblikdir. Bu avvalam bor jamg`arma va iste'mol o`rtasidasidagi, talab va taklif, davlatning daromaddari va xarajatlari o`rtasidagi muomaladagi pul massasi va xo`jaliklarning naqd pulga bulgan talabi o`rtasidagi nomutannosibliklardan iboratdir. Inflyatsiyani yuzaga keltiruvchi omillarga qarab uning sabablarini ichki va tashki sabablarga bo`lish mumkin. Inflyatsiyaning ichki omillari monetar-pul siyosati bilan va xo`jalik faoliyati bilan bog`liq turlariga bo`linadi. Inflyatsiyaning tashqi omillariga jahon iqtisodida bo`lgan krizislar, (xom-ashyo, yoqilg`i, valyuta bo`yicha) davlatning valyuta siyosati, davlatning boshqa davlatlar bilan tashqi iqtisodiy faoliyati, oltin va valyuta zaxiralari bilan bo`ladigan noqonuniy operatsiyalar va boshqalar bo`lishi mumkin.

Inflyatsiya quyidagi shakllarda namoyon bo`ladi:

- tovar va xizmatlar bahosining uzluksiz va tartibsiz o`sib borishi natijasida pulning qadrsizlanishi va uning sotib olish qobiliyatining tushib borishi;
- chet el valyutasiga nisbatan milliy valyuta kursining tushib ketishi;

Inflyatsiya davrida baholarning oshishi doim bir xil sur'atlarda bo`lmasdan, sakrab turadigan bo`lishi mumkin. Lekin, ba'zi tovarlar bahosining tushishi yoki barqaror bo`lib turishi XX asrning inflyatsiyasi uchun mos deb to`liq ishonch bilan uqtira olmaymiz. Ba'zida davlat aralashuvi bilan aholi iste'moli uchun zarur bo`lgan ayrim bir tovarlar bahosining ma'lum davrda barqaror ushlab turish mumkin, ammo inflyatsiyaning kuchayib borishi shu tovarlar baholarining ham oxir oqibatda oshishiga olib keladi.

Inflatsiya sharoitida quyidagilar ro`y beradi:

- muomalada keragidan ortiqcha pul paydo bo`ladi;

- tovarlar bahosi va xizmatlar xaqi to'xtovsiz o'sib boradi;
- pulning qadr-qiymati va xarid qobiliyati pasayib boradi;

Inflatsiyani quyidagi sabablar keltirib chiqaradi:

1. Davlat o'z xarajatlarini o'z daromadi hisobidan qoplay olmay qolgan holatda, muomalaga qo'shimcha pul chiqarish orqali qoplaydi. Natijada muomalada Tovar va xizmatlar bilan taminlanmagan pul paydo bo'ladi, bu esa o'z navbatida pulning qadirsizlanishiga olib keladi.

2. Ishlab chiqarishning qisqarishi. Ishlab chiqarish pasayganda muomaladagi pul kamaymaydi, tovarlar miqdori esa kamayadi, natijada narx oshadi pul qadri pasayadi.

3. Mamlakatda chetdan keltirilgan {emport} tovarlar narxining ko'tarilishi. Bu o'z navbatida mamlakatda ishlab chiqarilgan o'xshash va o'rinbosar tovarlar narxini oshiradi.

4. Kreditning haddan tashqari rivojlanib ketishi. Moddiy nematlar yaratish bilan bog'liq bo'lmagan sohalarga berilgan kreditlarning tez suratlar bilan o'sishi muomaladagi pul massasining ko'payishiga olib keladi.

5. Pulga nisbatan xalq ishonchining yo'qolishi, bozorda talabga javob bermaydigan tovarlarning ko'payib ketishi, mamlakat to'lov balansi va boshqalar.

2. Infilatsiyaning turlari.

3 turga

O'rmolovchi inflatsiya. Bunda narx-navo sekin o'sadi va inflatsiya suratlari yiliga 1-3 % dan 5-10 % gacha bo'ladi. Mamlakatda iqtisodiy o'sish davom etadi, ishsizlik katta bo'lmaydi, bunday inflatsiya odatda, iqtisodiy rivojlangan mamlakatlarga xosdir.

Bu inflyatsiya aksincha ishlab chiqarishni yanada rivojlantirishni rag'batlantiruvchi omil sifatida namoyon bo'lishi mumkin. Pulning qiymati barqarorligidagi o'zgarish sezilmasligi mumkin. Masalan 1998 yilda inflatsiya suratlari Avstriya, Belgiya, Germaniyada – 1.0 %, Ispaniya, Buyuk Bretaniya va AQSH da – 2 %, Gresiyada esa 4.8 %ni tashkil etgan. Bulardan tashqari bu guruhga G'arbiy Yevropaning boshqa mamlakatlari, Kanada, Yaponiya, Sengapur, Malayziya, Janubiy Koreya, Saudiya Arabistoni va boshqalar kiradi.

Suzib yuruvchi inflatsiya . Bunda yillik inflatsiya suratlari 10 % dan 100 % gacha bo'ladi. Mamlakatda narx-navo tezroq o'sa boshlaydi, iqtisodiy o'sish suratlari pasayadi, ishsizlik ko'paya boradi. Bunday inflatsiya rivojlanayotgan mamlakatlarga xosdir. Masalan 2001 yilda Rossiyada inflatsiya – 18 % ni, O'zbekistonda esa – 24 % ni tashkil etgan. 2002 yili O'zbekistonda inflatsiya darajasi ancha pasaydi, uning o'rtacha oylik miqdori 1.6 % dan iborat bo'ldi.

Geperinflatsiya. Bu haddan tashqari kuchaygan inflatsiya bo'lib, uning yillik o'sish suratlari 100 % dan ko'p bo'lib, ayrim holatlarda 1000 % dan ham ortadi. Narx-navo shiddat bilan o'sadi, pul qadri g'oyat tez pasayadi, pul topishga intilish eng past darajaga keladi. Geperinflatsiya sharoitida korxonalar va aholi nima qilib bo'lsa xam, chetel valyutasini yig'ishga xarakat qilishadi. Narx-navoni umuman tartibga solib bo'lmay qoladi, narxlar oyiga 50 % dan o'sadi. Tovarlarini sotib olishda barter usulida foydalanish vujudga keladi. Pul muomalasi izdan chiqadi.

Geperinflatsiya suratlari 1985 yilda Boleviyada-38000 %, 1990 yilda Nekaraguada-8500 %, Peruda-8291 % ni tashkil etgan. 1991 yilda SSSR parchalanib ketgandan so'ng, sobiq ittifoqdosh respublikalarda xam geper inflatsiya ro'y berdi. O'zbekistonda esa 1994 yilda inflatsiya o'z cho'qqisiga chiqib 1282 % ni tashkil etgan.¹

O'zbekistondagi inflyatsiya bu mustakil hzbekiston zaminida vujudga kelgan inflyatsiya emas. Tarixan bu inflyatsiya sobik SSSR da yuzaga kelgan. Bu inflyatsiyaning umumiy iqtisodiy sababi davlat boshkaruvida iqtisodga nisbatan siyosatga kup e'tibor berganidadir. Natijada ishlab chikarish sur'tlari tushib ketdi. Tovar kamyoblighi yashirin jarayon bulib, tovarlarni ishlab chikarish uchun kup xarajat

¹ Z.D.Niyozov "Pul kredit va banklar" S. 2012 – Niyozov Z.D.

kilinsada (xom-ashyolarning narxi yukoriligi tufayli) tovarlar past bahoda sotilgan. Fark davlat byudjetidan koplana borgan. 1992 yilning boshidan erkin baholarga utish natijasida (oziq ovqat va yoqilg`i resurslardan tashqari) inflyatsiya yuzaga otilib chiqdi va tez sur'atlar bilan rivojlanib ketdi.

Inflyatsiyaning kelib chikish sabablariga qarab uning ikki toifasini ko`rsatish mumkin: talab inflyatsiyasi va ishlab chiqarish bilan bog`liq inflyatsiya (taklif inflyatsiyasi).

Talab inflyatsiyasi. Inflyatsiyaning bu an'naviy turi talab oshib ketganda yuzaga keladi. Ishlab chiqarish sohasi aholining talabini to`la qondira olmaydi, taklifga nisbatan talab oshib ketadi. Natijada tovarlar bahosi o`sadi. Kam miqdordagi tovarlarga ko`p pul massasi to`g`ri keladi.

Talab inflyatsiyaning yuzaga kelish sabablari quyidagilardan iborat:

a) harbiy xarajatlarning o`shishi va iqtisodning militarlashuvi.

Harbiy texnika sotib olish va boshqa harbiy xarajatlarni qoplash bilan bog`liq bo`lgan jarayonlar muomalaga keragidan ortiqcha pul chiqarishning omili hisoblanadi.

b) davlat qarzlarning o`shishi va byudjet defitsitining mavjudligi.

Byudjet defitsiti odatda zayomlar chiqarish yoki banknotalar emissiya qilish yo`li bilan qoplanadi. Bu o`z navbatida qushimcha muomala vositalari bo`lishiga, qo`shimcha talab yuzaga kelishiga olib keladi. O`zbekistonda byudjeti defitsitini qoplash yuqorilardagidan tashqari 1996 yildan boshlab davlat qiska muddatli majburiyatlarini (DQM) sotish orqali ham qoplanmoqda.

v) Xalq xo`jaligiga ortiqcha kreditlar berish natijasida muomalada kredit bilan bog`lik muomala vositalari yuzaga keladi. Bular tovar va xizmatlarga bo`lgan talabni oshiradi.

g) Chet el valyutasining mamlakatga kirib kelishi va uning milliy valyutaga almashinuvi natijasida, muomalada pul massasi ortib boradi, milliy pulga nisbatan chet el valyutaning qadri oshadi.

d) Xalq xo`jaligining yetakchi tarmoqlarini keragidan ortiqcha investitsiya ham oborotga qo`shimcha pul ekvivalentlarini chiqarishiga olib keladi.

Ishlab chiqarish bilan bog`liq (taklif) inflyatsiyasi.

Bu inflyatsiyaning sabablari quyidagilar bulishi mumkin:

a) har xil jarayonlar va tarkibiy o'zgarishlar tufayli mehnat unumdorligining pasayishi natijasida maxsulot ishlab chiqarishga ketgan xarajatlar oshadi. Umuman xalk xo'jaligi bo'yicha ishlab chiqarish hajmi, binobarin, tovarlar bo'yicha taklif qisqaradi va tovarlar bahosi oshadi. Korxonalarining foyda hajmi qisqaradi.

b) har xil yangi xizmat turlari paydo bo'ladi ishlab chikarishga nisbatan kam mehnat unumdorligida yuqori ish haqi olishga imkoniyat tug'iladi. Natijada tovar va xizmatlarga bo'lgan baho oshib boradi,

v) aholini sotsial jihatdan himoyalash maqsadida ish haqining oshishi, tovarlar bahosining oshishiga olib keladi va yana ish haqi oshadi. va h.k. bu zanjir uzluksiz davom etish mumkin.

Pulning qadrsizlanish darajasi alohida olingan mamlakatda har xil bo'lishi mumkin. Inflyatsiya darajasi rivojlangan mamlakatlarda pastroq; va u tez o'tishi, iqtisodiy jihatdan kam rivojlangan mamlakatlarda uning darajasi yuqori, surunkali va "davolash" ham ko'prok vaqt talab qilishi mumkin. Masalan, 1971 - 1984 yillarda baholar o'sishi sur'atlarni oladigan bo'lsak, u rivojlangan mamlakatlarda 4,9% dan (Germaniya), 71% (Jazoir) gacha bo'lsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda 8,5% dan (Xindiston), 153% ga (Argentina) yetgan². Inflyatsiyaning namoyon bo'lishi har bir mamlakat iqtisodining rivojlanish darajasiga, milliy xo'jalik faoliyatiga va xususiyatiga, milliy an'analariga, mintaqaviy, iqtisodiy va siyosiy rivojlanish xususiyatlariga bog'liq.

Rivojlangan mamlakatlarda inflyatsiyaning sharoit va omillari har xilligini hisobga olib uni quyidagi guruhlarga bo'lish mumkin:

Birinchi guruhga rivojlanayotgan Lotin Amerika mamlakatlari -Argentina, Braziliya, Peru kabilar kiradi. Bu davlatlarga surunkali davlat byudjeta defitsiti, iqtisodiy muvozanatning yukligi asosiy va oborot fondlar kiymatining doimo indeksatsiya kilinishi, milliy valyuta kursining chet el valyutasiga nisbatan tushib borishi pul kadsizlanishining omillari hisoblanadi.

² "1970 – yillarda dunyo mamlakatlarida inf. darajasi"- Fox News.com

Bu mamlakatlarda surunkali byudjet defitsitini emissiya yo`li bilan moliyalashtirish natijasida yillik pul qadrsizlanishi bir necha ming foizga etishi kuzatilgan.

Argentina, Chili kabi mamlakatlarda inflyatsiya pul kadrini yemirib tashlashi natijasida oddiy biror tovarni sotib olish uchun bir necha million pul birligi zarur bo`lgan.

1983 yilda iyungacha, ya'ni muomalada eski peso bo`lganda Argentinada bir juft tufli yetti million peso, engil mashina sotib olish uchun bir necha milliard peso kerak bo`lgan.

Bu hol xisob-kitoblarni olib borishda, pul muomalasida juda katta qiyinchilik tug`dirgan. Bir necha marta o`tkazilgan denominatsiyalar pul qadrsizlanishini to`xtatishga asos bo`la olmagan. Lotin Amerikasi mamlakatlarida bo`lgan inflyatsiya darajasini baholar indeksidan ham ko`rish mumkin. Bu mamlakatlarda baholar indeksleri bir necha sonlardan iborat bo`lgan. Masalan, Chilida 1971-1984 yillarda bahodar indeksi 842162 yoki bu ko`rsatkich shu yillarda baholar 8,4 ming marta oshganidek, Argentina uchun shu indeks 436432250, bu baholar 436 ming marta oshganini bildiradi. Yuqoridagi jadval ma'lumotlari ko`rsatib turibdiki, 1990 yilda Nikaraguada tovarlar bahosi 8500%, Peruda - 8291,5%, Braziliyada - 2359,9% ga oshgan³.

Ikkinchi guruh mamlakatlar: Kolumbiya, Ekvador, Venesuela, Eron, Suriya kabi mamlakatlarda ham iqtisodiy muvozanatning yo`qligi, moliyaviy siyosatdagi kamchiliklar - defitsitni moliyalashtirish, xalq-xo`jaligiga ko`p kreditlar ajratish inflyatsiyani bo`lishini ta'minlanmoqda. Bu mamlakatlarda inflyatsiya shiddatli xarakterga ega bo`lib, baholarning yillik o`sishi 30-40%. atrofida, ba'zida undan yuqori buladi. Inflyatsiya sur'atiga qarab jamg`armalar, to`lovlar bo`yicha indeksatsiya o`tkazib boriladi, ishsizlik oshib bormoqda.

Uchinchi guruhga: Xindiston, Indoneziya, Pokiston, Tailand, Filippinlar kabi mamlakatlar kiradi. Bu mamlakatlarda cheklangan iqtisodiy muvozanat mavjud bo`lib,

^{3 3} "1970 – yillarda dunyo mamlakatlarida inf. darajasi"- Fox News.com

eksportdan valyuta tushumi ancha yuqori. Yillik inflyatsiya sur'ati 5-20% atrofida va qisman indeksatsiya o'tkazilib turiladi.

Turtinchi guruh davlatlar - Singapur, Malayziya, Janubiy Koreya, Baxreyn, Arabistonda - iqtisodiy muvozanatning mavjudligi, inflyatsiya sur'ataarining sustligini ko'rsatadi. Bu mamlakatlardagi inflyatsiya 2-6% tashkil qiladi va uni sudraluvchi inflyatsiya deb qarash mumkin. Bu mamlakatlarda tovarlar va xizmatlar bahosi oshishi ustidan qattiq nazorat olib borildi. Ishsizlik boshqa mamlakatlarga nisbatan kam, iqtisodi rivojlangan bozor sharoitida boshqariladi. Eksport hajmi va chet el valyutasi tushumining yuqoriligi, inflyatsiyaning oldini olishda katta rol o'ynaydigan omil hisoblanadi.

O'zbekistondagi inflyatsiya bu mustaqil O'zbekiston zaminida vujudga kelgan inflyatsiya emas. Tarixan bu inflyatsiya sobiq SSSR da yuzaga kelgan. Bu inflyatsiyaning umumiy iqtisodiy sababi davlat boshqaruvida iqtisodga nisbatan siyosatga ko'p e'tibor berganidadir. Natijada ishlab chiqarish sur'tlari tushib ketdi. Tovar kamyoblighi yashirin jarayon bulib, tovarlarni ishlab chiqarish uchun ko'p xarajat qilinsada (xom-ashyolarning narxi yuqoriligi tufayli) tovarlar past bahoda sotilgan. Farq davlat byudjetidan qoplana borgan. 1992 yilning boshidan erkin baholarga o'tish natijasida (oziq ovkat va yoqilg'i resurslardan tashqari) inflyatsiya yuzaga otilib chiqdi va tez sur'atlar bilan rivojlanib ketdi.

Inflyatsiya jamiyatning rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

1.Mamlakat iqtisodiy ahvolini tang holga olib keladi:

- ishlab chiqarish hajmi tushib ketadi baholarning oshib borishi ishlab chiqarish istiqbollari tug'onoq bo'ladi.
- kapitalning asosiy qismi ishlab chiqarishdan savdo (muomala) sohasiga, vositachilik sohasiga oqib o'tadi. Chunki ishlab chiqarishdan ko'ra savdo sohasidagi kapital tezroq va ko'proq foyda keltiradi;
- baholarning o'zgarib turishi olib-sotarlikni rivojlantiradi, arzon vakqida olib, qimmat bo'lganda sotish jarayoni, tovar zaxiralarini yashirish jarayonlari avj oladi;

- kredit berish jarayonlari cheklangan bo`ladi. Qarz oluvchilar ko`payadi-yu, qarz beruvchilar soni qisqaradi, chunki qarz bergan yutqazishi mumkin;
- davlatning moliya resurslari qadrsizlanadi va hk.

2. Aholining kam daromad oluvchi qismining sotsial jihatdan ahvoli yomonlashadi. Ularning real daromadlari kamayadi. Nominal daromadning baholar o`shidan tushib ketishi natijasida aholining hayot darajasi pasayadi. Ayniqsa, nafaqa, davlat tashkilotlaridan maosh oluvchilarning ahvoli qiyinlashishi mumkin. Inflyatsiya aholi jamg`armalarininig qadrsizlanishiga olib keladi. Ba'zida inflyatsiya aholi ba'zi qatlamlarining (savdo-sotiq sohasida) boyishiga olib keladi.

Davlat aholining daromadlar darajasini tenglashtirish maqsadida daromad va soliqlarni indeksatsiya qilib boradi.

3. Inflyatsiya davrida pul muomalasini barqarorlashtirish usullari.

Inflyatsiyaga qarshi kurashning asosiy shakllari: pul islohoti va inflyatsiyaga qarshi siyosat xisoblanadi. Pul islohoti deb pul muomalasini barqarorlashtirish maqsadida davlat tomonidan pul tizimini o`zgartirishga aytiladi. Pul islohoti metall pul muomalasi davrida, ikkinchi jaxon urushidan keyin - oltin deviz, oltin dollar muomalasi davrida o`tkazildi. Sobiq SSSRda pul islohoti 1922 – 24 yillarda, 1947 yillarda o`tkazildi. O`zbekistonda pul islohoti 1994 yilda o`tkazildi va respublika mustaqil davlat sifatida o`zining milliy pul birligiga ega buldi.

Pul muomalasini barqarorlashtirishga pul islohotini o`tkazmasdan ham erishish mumkin. Pul muomalasini barqarorlashtirishning quyidagi usullari mavjud: revalvatsiya, devalvatsiya, denominatsiya. Mamlakatning iqtisodiy rivojlanish darajasiga, iqtisodiyotning holatiga, pulning qadrsizlanish darajasiga, davlat siyosatiga qarab davlat pul islohotini o`tkazishi, pulni revalvatsiya, denominatsiya qilishi mumkin.

Pul kuchli qadrsizlangan sharoitida faqat pul islohotini o`tkazish yo`li bilan pul tizimini barqarorlashtirish mumkin. Pul islohoti, ya'ni nullifikatsiyada kuchli qadrsizlangan pul birligi bekor qilinadi va o`rniga yangi pul birligi kiritiladi. Masalan, Sobiq SSSRda -1922-24 yillarda sovnaklarning kuchli qadrsizlanishi natijasida 1 rubl 50 mlrd. sovnakga almashtirilgan. Urushdan keyingi Germaniyada giperinflyatsiya natijasida 1924 yilda muomalaga yangi nemis markalari kiritilgan. Eski reyxsmarkalar kuchli qadrsizlanishi natijasida muomalaga chiqarilgan yangi markalar 1 marka : 1 trillion eski reyxsmarka nisbatida almashtirildi. Reyxsmarkalar muomalasi bekor qilindi.

Revalvatsiya - bu pul birligining oltin qiymatini tiklashdan iborat. Masalan, birinchi jahon urushidan keyin 1925-1928 yillarda o`tkazilgan pul islohoti tufayli funt sterlingning urushgacha bo`lgan oltin qiymati belgilandi. Ikkinchi jaxon urushidan keyin revalvatsiya natijasida dollarning valyuta kursi ko`tarildi. Germaniya Federativ Respublikasida 1961, 1969, 1971 yillarda revalvatsiya o`tkazilgan.

Devalvatsiya- bu milliy valyuta kursining chet el vayutasiga nisbatan tushishidir. Pul birligining oltin miqdori belgilangan sharoitda devalvatsiya pulning oltin miqdorining tushib ketishini anglatgan. Masalan, 1971 yilda AQSh dollarining oltin miqdori 7,89 % ga , fevral 1973 yilda 10% ga kamaytirilgan⁴. Suzuvchi valyuta kurslariga o`tgandan keyin devalvatsiya boshqariladigan valyuta kurslari asosida olib boriladi.

Denominatsiya - baholar masshtabini yiriklashtirish, yani pul birligidagi “O” larni qisqartirishdan, pul birligida ko`rsatilgan nominalni kamaytirishdan iborat. Sovet pul tizimi qaror topa boshlagan davr - 1921 -1922 yidlarda ikki marta denominatsiya o`tkazilgan. Birinchi denominatsiyada muomalaga “1922 yil pul birliklari”

⁴ “American Rezerw History” – google.com

chiqarilgan va ular oldingi pul birliklariga 1000 : 1 nisbatda almashtirilgan. Ikkinchi denominatsiyada muomalaga “1923 yil pul birligi” chiqarilgan va 1922 yil pul birligiga” 100 : 1 nisbatda almashtirilgan. Pul denominatsiyasi inflyatsiya suratlari past boʻlgan sharoitda qulay boʻlishi mumkin. Agar inflyatsiya suratlari yuqori boʻlsa, denominatsiya oʻtkazish hech qanday samara bermasligi mumkin. Faqat pul isloxotini oʻtkazish yoʻli bilan pul tizimini barqarorlashtirish mumkin boʻladi.

1. Pul isloxotini oʻtkazish quyidagi yoʻllar bilan amalga oshirilishi mumkin.:
2. Muomaladagi pul massasini kamaytirish maqsadida, deflyatsiya kursi boʻyicha pullarni yangi pullarga almashtirish:
3. Aholi va korxonalarining banklardagi jamgʻarmalarini vaqtincha (toʻliq qisman) harakatga ushlab turish qotirib qoʻyish);
4. Ikkala usulni birgalikda qoʻllash yoʻli orqali pul islohotini oʻtkazish.

Bu yil xalqaro amaliyotda “shok yuli” bilan davolash nomi bilan mashxurdir. 1948 yilda Gʻarbiy Germaniyada xarbiy davlat boshqaruvidan bozor iqtisodiga oʻtishda qoʻllanilgan. “Shok yuli” bilan davolashda ish haqini ulashni toʻtatib qoʻyish, ishlab chiqarishni qisqartirish , pul islohatini oʻtkazish, ish oʻrinlarini qisqartirish kabi qattik choralar qoʻllanilishi mumkin. Masalan, Gʻarbiy Germaniyada 1948 yilning iyun oyida oʻtkazilgan pul 'Eslox.atida axolining naqd pullari va jamgʻarmalari 6,5 yangi nemets markzsiga 100 eski reyxsmarka qilib almashtirildi. Aholining pul jamgʻarmalarini toʻlash vaqtincha toʻxtatilgan, keyinchalik faqat 30 foiz atrofida toʻlangan va har bir kishiga 60 nemets markasi miqdorida nafaqa ajratilgan. Natijada davlatning reyxe markasidagi qarzi mamlakatda boʻlgan disbalans tugatilgan va shu yil bilan inflyatsiyaning oʻsish templari toʻxtatilgan.“Shok yuli” bilan davolash Yaponiyada 1949-50 yillarda oʻtkazilgan va u “Dodj rejasi” degan nomni olgan. Bu rejaga asosan Yaponiyada inflyatsiyaga qarshi juda qattik chora tadbirlar amalga oshirilgan. Erkin bahoga oʻtish bilan bir vaqtning oʻzida yer islohati oʻtkazildi, byudjet kamomadini yuqotish yoʻllari ishlab chiqildi. Yaponiyada mavjud zarar bilan ishlovchi korxonalariga davlat tomonidan beriladigan subsidiya bekor qilindi, korxonalar, tashkilotlarga kredit berish shartlari mukammallashtirildi, axoli jamgʻarmalari ishlatilmasdan qotirib quyildi. Iqtisodni “shok yuli” bilan davolash Sharqiy Yevropa mamlakatlari -Yugoslaviya,

Polsha kabi mamlakatlarda xam qo`llanilgan. “Shok yuli” bilan davolash iqtisodiy siyosati 1989 yilning oxirlarida Polshada qo`llanilgan bo`lib, ish haqi vaqtinchalik qotirib qo`yilgan xolda , baxolar erkinlashtirilgan. Natijada 1990 yilning boshlariga kelib Polshada tovarlar mul-kulchiligi vujudga kelib boshladi va tovarlar bahosining bir necha barabor oshishi natijasida inflyatsiya suratlari sekinlashishiga erishildi. Polshada bu iqtisodiy tadbirning o`tkazilishi aholining yashash sharoitini ancha qiyinlashtirdi va ishsizlar sonini ko`paytirdi. Bizning davlatimizda pul muomalasini tartibga solishda O`zbekiston Respublikasi Markaziy banki quyidagi usullardan foydalanadi:

1. 1.Majburiy rezerv stavkasi normasini belgilash.
2. 2.Tijorat banklarini ochiq bozorda qatnashishi.
3. Markazlashgan kreditlar uchun qayta moliyalashtirish stavkasini o`rnatish.

«O`zbekiston Respublikasi Markaziy banki to`g`risida»gi qonunga ko`ra Markaziy bank tijorat banklariga minimal majburiy rezerv bo`yicha mablag`larni maxsus schyotda saqlab turish majburiyatini yuklash huquqiga ega. Bunday rezervlar normalari bankning majburiyatlari turiga, omonat va muddatiga qarab belgilanadi. Bu mexanizm asosan tijorat banklarining likvid mablag`lari hajmini muvofiqlashtirish uchun foydalanadi. Bu bilan Markaziy bank tijorat banklarining kredit berish qobiliyatiga ta`sir etadi. Kredit, ma`lumki o`z navbatida pul massasining ko`payishiga, baholarning bozor iqtisodi sharoitida pul muomalasi ma`lum usullar yordamida tartibga solib o`zgarishiga olib keladi. Shuning uchun majburiy norma tez-tez o`zgartirilmaydi, chunki u muomalada pul massasini tebranib turishiga va oxiri iqtisodiy beqarorlikka olib kelishi mumkin. Majburiy rezerv ajratmalari foyizlari oldingi yillarda quyidagicha belgilangan⁵:

02.09.92	dan	-	15%
01.01.93	dan	-	20%
01.05.94	dan	-	30%
01.01.95	dan	-	30%
01.07.96	dan	-	25%

⁵ Z.D.Niyozov “Pul kredit va banklar” S. 2012

Markaziy bank tijorat banklarga kreditlar bo'yicha qayta moliyalashtirish stavkasini belgilab beradi. Bu stavka tijorat banklari beradigan kreditning bahosini aniqlash asos bo'lib xizmat qiladi. Qayta moliyalashtirish siyosati tijorat banklarining boshqa manbalaridan mablag'lar jalb qilishiga ta'sir etmaydi. Markaziy bank oqilona qayta moliyalashtirish stavkalarini o'rnatib tijorat banklarini likvidlik darajasini muvofiqlashtirib turadi. Markaziy bankning kredit siyosati xalq xo'jaligini hal qiluvchi bo'g'inlarini kreditlash va undan ratsional foydalanishga qaratilgan qayta moliyalashtirish stavkasi oldingi yillarda quyidagicha belgilangan⁶.

<i>Yillardan</i>	<i>Foizda</i>	<i>Oylar</i>	<i>Foiz</i>
01.01.06	-	oyiga	40 %
01.10.07	-	oyiga	225 %
01.03.08	-	oyiga	300 %
01.07.09	120 %	oyiga	10 %
01.08.10	84 %	oyiga	7 %
01.07.11	60 %	oyiga	5 %

Xozir ko'pgina davlatlarda pul muomalasini tartibga solishda ochiq bozorda operatsiyalar o'tkazish usulidan foydalanilmoqda. Bu hozirgi ko'p qo'llanadigan monetar siyosatning bir usuli hisoblanadi. Bu usul tijorat banklarining likvidlik darajasiga tezda ta'sir o'tkaza oladigan egiluvchan (moslanuvchan), amaliy va operativ usul hisoblanadi. Bu usulni boshqalaridan farqi shundaki, uni zaruriyatga qarab va xohlagan miqdorda o'tkazish mumkin. Bu mexanizm bozorni rivojlanish tendentsiyasiga qarab pul muomalasini baraqarorlashtira olishi mumkin. Markaziy bankning ochiq bozorda operatsiyalar o'tkazish huquqi qonunda belgilangan. Bunda oldi - sotdi ob'ekti bo'lib davlat qimmatbaho qog'ozlari va Markaziy bank o'zi chiqargan qarz majburiyatlari bo'lishi mumkin. Hozirgacha muomalada Markaziy bankning uch oy muddatda so'ndiriladigan depozit sertifikatlari yurgan bo'lsa, 1996 yil mart oyi oxirida GKO (davlat qisqa muddatli obligatsiyalari (DQMO)) chiqariladi.

Z.D.Niyozov "Pul kredit va banklar" S. 2012

Bu tijorat banklari va korxonalarining mablag'larini xavf-xatardan saqlash va daromad olish imkonini beradi. Davlat qimmatbaho qog'ozlar bozori O'zbekiston uchun yangi hodisa hisoblanadi. DQMO ni kiritish birinchidan, Moliya vazirligiga o'z joriy xarajatlarining bir qismini inflyatsiyadan xoli manba hisobidan qoplashga, ikkinchidan, xo'jalik yurituvchi sub'ektlar o'zlarining bo'sh mablag'larini foyda olish evaziga investitsiya qilish mumkinligiga imkoniyat yaratdi.

DQMO larning birlamchi bozori Markaziy bank valyuta birjasida tijorat banklari ishtirokida chiqariladi. Zarur bo'lsa obligatsiya egasi ikkilamchi bozorda o'z foydasi evaziga uni sotishi mumkin. Shunday qilib, Markaziy bank pul muomalasini barqarorlashtirish uni tartibga solish borasida barcha vakolat va huquqiy normalarga ega.

Yuqorida ko'rsatib o'tilgan usullar ko'pgina davlatlarda qo'llaniladi. Davlatning o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib boshqa selektiv usullardan ham foydalanishi mumkin. Bu usullarni maqsadi kreditlash hajmiga va umumiy pul massasiga ta'sir o'tkazib borishdir. Bu usullarni har davlat o'zini rivojlanishi darajasiga qarab qo'llashi mumkin. Masalan, rivojlangan davlatlarda asosan ochiq bozorda operatsiyalar o'tkazish usulidan foydalaniladi. Yuqoridagilarni tahlil qilsak, har usul u yoki bu yo'l bilan (bevosita yoki bilvosita) muomaladagi pul massasini kamayishiga yoki ko'payishiga ta'sir qiladi. Iqtisodiyotdagi ahvolga qarab Markaziy bank o'zining pul- kredit sohasidagi strategiyasini aniqlaydi. Bundan tashqari mamlakatdagi pul muomalasi hukumat tomonidan chiqarilgan qaror va buyruqlar bilan ham boshqariladi. Bunga misol qilib korxonalar tashkilotlarini kassa tushum rejasini bajarishi ustidan qattiq tazorat o'rnatish, barcha savdo shohobchalarini inkassatsiyaga tortish, aholini o'z daromadini davlat banklarida saqlashga targ'ib qilish va ishontirish, qimmatli qog'ozlar bozorini kengaytirish, hisob cheklaridan keng foydalanish, bank tizimini takomillashtirish, ya'ni elektron kartochkalarini joriy qilish va boshqalar bularning hammasi muomaladagi pul massasining kamayishiga, emissiya miqdorining qisqarishiga olib kelishi mumkin. Pul islohotlari va uni pul muomalasini barqarorlashtirishdagi o'zni Pul islohoti deb pul muomalasini barqarorlashtirish maqsadida davlat tomonidan pul tizimini o'zgartirishga aytiladi.

Pul islohoti metall pul muomalasi davrida, ikkinchi jahon urushidan keyin - oltin deviz, oltin dollar muomalasi davrida o'tkazildi. Sobiq SSSRda pul islohati 1922 - 24 yillarda, 1947 yillarda o'tkazildi. O'zbekistonda pul islohoti 1994 yilda o'tkazildi va respublika mustaqil davlat sifatida o'zining milliy pul birligiga ega bo'ldi. Pul muomalasini barqarorlashtirishga pul islohotini o'tkazmasdan ham erishish mumkin. Pul muomalasini barqarorlashtirishning quyidagi usullari mavjud: revalvatsiya, devalvatsiya, denominatsiya. Mamlakatning iqtisodiy rivojlanish darajasiga, iqtisodiyotning holatiga, pulning qadrsizlanish darajasiga, davlat siyosatiga qarab davlat pul islohotini o'tkazishi, pulni revalvatsiya, denominatsiya qilishi mumkin.

Pul kuchli qadrsizlangan sharoitida faqat pul islohotini o'tkazish yo'li bilan pul tizimini barqarorlashtirish mumkin. Pul islohoti, ya'ni nullifikatsiyada kuchli qadrsizlangan pul birligi bekor qilinadi va o'rniga yangi pul birligi kiritiladi. Masalan, Sobiq SSSRda 1922-24 yillarda sovnaklarning kuchli qadrsizlanishi natijasida 1 rubl 50 mlrd. sovnakga almashtirilgan. Urushdan keyingi Germaniyada giperinflyatsiya natijasida 1924 yilda muomalaga yangi nemis markalari kiritilgan.

Eski reyxsmarkalar kuchli qadrsizlanishi natijasida muomalaga chiqarilgan yangi markalar 1 marka : 1 trillion eski reyxsmarka nisbatida almashtirildi. Reyxsmarkalar muomalasi bekor qilindi. Revalvatsiya - bu pul birligining oltin qiymatini tiklashdan iborat. Masalan, birinchi jahon urushidan keyin 1925-1928 yillarda o'tkazilgan pul islohoti tufayli funt sterlingning urushgacha bo'lgan oltin qiymati belgilandi. Ikkinchi jahon urushidan keyin revalvatsiya natijasida dollarning valyuta kursi ko'tarildi. Germaniya Federativ Respublikasida 1961, 1969, 1971 yillarda revalvatsiyao'tkazilgan.

Devalvatsiya - bu milliy valyuta kursining chet el vayutasiga nisbatan tushishidir. Pul birligining oltin miqdori belgilangan sharoitda devalvatsiya pulning oltin miqdorining tushib ketishini anglatgan. Masalan, 1971 yilda AQSh dollarining oltin miqdori 7,89 % ga, 1973 yil fevralda 10% ga kamaytirilgan. Suzuvchi valyuta kurslariga o'tgandan keyin devalvatsiya boshqariladigan valyuta kurslari asosida olib boriladi. Denominatsiya - baholar masshtabini yiriklashtirish, yani pul birligidagi «0» larni qisqartirishdan, pul birligida ko'rsatilgan nominalni kamaytirishdan iborat.

Sovet pul tizimi qaror topa boshlagan davr - 1921 -1922 yillarda ikki marta denominatsiya o'tkazilgan. Birinchi denominatsiyada muomalaga «1922 yil pul birliklari» chiqarilgan va ular oldingi pul birliklariga 1000 : 1 nisbatda almashtirilgan. Ikkinchi denominatsiyada muomalaga «1923 yil pul birligi» chiqarilgan va 1922 yil pul birligiga» 100 : 1 nisbatda almashtirilgan. Pul denominatsiyasi inflyatsiya suratlari past bo'lgan sharoitda qulay bo'lishi mumkin. Agar inflyatsiya suratlari yuqori bo'lsa, denominatsiya o'tkazish hech qanday samara bermasligi mumkin. Faqat pul islohotini o'tkazish yo'li bilan pul tizimini barqarorlashtirish mumkin bo'ladi.

Pul islohotini o'tkazish quyidagi yo'llar bilan amalga oshirilishi mumkin.:

- muomaladagi pul massasini kamaytirish maqsadida, deflyatsiya kursi bo'yicha eski pullarni yangi pullarga almashtirish:

- aholi va korxonalarining banklardagi jamg'armalarini vaqtincha (to'liq yoki qisman) harakatsiz ushlab turish (qotirib qo'yish):

- ikkala usulni birgalikda qo'llash yo'li orqali pul islohotini o'tkazish.

Bu usul xalqaro amaliyotda «shok yo'li» bilan davolash nomi bilan mashhurdir. Bu usul 1948 yilda G'arbiy Germaniyada harbiy davlat boshqaruvidan bozor iqtisodiga o'tishda qo'llanilgan. «Shok yo'li» bilan davolashda ish haqini to'lashni to'xtatib qo'yish, ishlab chiqarishni qisqartirish, pul islohotini o'tkazish, ish o'rinlarini qisqartirish kabi qattiq choralar qo'llanilishi mumkin. Masalan, G'arbiy Germaniyada 1948 yilning iyun oyida o'tkazilgan pul islohotida aholining nakd pullari va jamg'armalari 6,5 yangi nemis markasiga 100 eski reyxs marka qilib almashtirildi. Aholining pul jamg'armalarini to'lash vaqtincha to'xtatilgan, keyinchalik faqat 30 foiz atrofida to'langan va har bir kishiga 60 nemis markasi miqdorida nafaqa ajratilgan. Natijada davlatning reyxs markasidagi qarzi, mamlakatda bo'lgan disbalans tugatilgan va shu yo'l bilan inflyatsiyaning o'sish templari to'xtatilgan. «Shok yo'li» bilan davolash Yaponiyada 1949-50 yillarda o'tkazilgan va u «Dodj rejasi» degan nomni olgan.

Bu rejaga asosan Yaponiyada inflyatsiyaga qarshi juda qattiq chora-tadbirlar amalga oshirilgan. Erkin bahoga o'tish bilan bir vaktning o'zida er islohoti o'tkazildi,

byudjet kamomadini yo'qotish yo'llari ishlab chiqildi. Yaponiyada mavjud zarar bilan ishlovchi korxonalarga davlat tomonidan beriladigan subsidiya bekor qilindi, korxonalar, tashkilotlarga kredit berish shartlari mukammallashtirildi, aholi jamg'armalari ishlatilmasdan qotirib qo'yildi.

Iqtisodni «shok yo'li» bilan davolash Sharqiy Yevropa mamlakatlari Yugoslaviya, Polsha kabi mamlakatlarda xam qo'llanilgan. «Shok yo'li» bilan davolash iqtisodiy siyosati 1989 yilning oxirlarida Polshada ko'lanilgan bo'lib, ish haqi vaktinchalik qotirib qo'yilgan holda, baholar erkinlashtirilgan. Natijada 1990 yilning boshlariga kelib Polshada tovarlar mo'l-ko'lchiligi vujudga kelib boshladi va tovarlar bahosining bir necha barabror oshishi natijasida inflyatsiya suratlari sekinlashishiga erishildi. Polshada bu iqtisodiy tadbirning o'tkazilishi aholining yashash sharoitini ancha qiyinlashtirdi va ishsizlar sonini ko'paytirdi.

Xulosa

Xulosa o`rnida shuni aytish kerakki, inflyatsiya har qanday davlat uchun xavfli hisoblanadi. Hatto iqtisodiyoti rivojlangan davlatlar xam inflyatsiya davrida og`ir ahvolga tushub qoladi, shu sababli xam davlatlar undan qochishga harakat qilishadi va inflyatsiya davrida undan qutilishni harqanday choralarini qo`llashga harakat qiladi.

Mustaqillik yillarida yurtimizda ham inflyatsiya eng yuqori cho`qqisiga chiqdi. Lekin o`zvaqtida ko`rilgan chora va tadbirlar samarasi bilan oldin ko`rib ish qilish natijasida inflyatsiya darajasi pasayishiga erishildi.

Ammo hozirgi vaqtda ham yurtimizda inflyatsiya biroz yuqori ekanligini etiborga oladigan bo`lsak bu bizga xavflidek tuyulishi mumkin. Lekin shuni etiborga olish kerakki inflyatsiya faqatgina davlatning yomon ahvolda ekanligini bildiribgina qolmay balki uning yaxshi holatda ekanligini xam bildirishi mumkin. Albatta qanday qilib degan savol tug`ulishi mumkin, bunga javoban misolkeltiradigan bo`lsak: misol uchun Qirg`iziston davlatini oladigan bo`lsak uyerdagi inflyatsiyaning yuqorilashishi kam maxsulot ishlab chiqarishdan yoki davlat byudjeti defetsetini qorlash uchun muomalaga ko`p miqdorda pul chiqarish oqibati bo`lishi mumkin. Lekin O`zbekistonni qaraydigan bo`lsak buyerdagi 7-8 % lik inflyatsiya davlat byudjetining katta qismi ijtimoiy sohalarni rivojlantirish uchun yo`naltirilganligidan darak beradi. Bu albatta ijobiy inflyatsiya bo`lib vaqtinchalik holat hisoblanadi.

**2010 yilda ayrim MDH davlatlarining YIM va inflyatsiya ko`rsatgichlari.
(oldingi yilning shu muddatiga nisbatan foizda)⁷**

	Real YIM o`shish surati	Inflyatsiya (yanvar-noyabr)
Ўзбекистон	108,5	106,1
Россия	103,6*	107,7
Украина	103,5*	108,4
Қозоғистон	107,5*	107,3
Қирғизистон	99,5*	116,0

⁷ “MDH davlatlarida iqtisodiy o`shish va pasayishlar” – mtrk.uz

2010 yilning 3-chorak holatiga

	2008	2009	2010	2011*
ЯИМ ўсиш суръатлари	9,0	8,1	8,5	8,3
Бюджет даромадлари, Унга nisbatan	23,8	22,5	21,3	20,9
Дефицит/профицит, ЯИМга nisbatan	1,5	0,2	0,3	-1,0
Инфляция	7,8	7,4	7,3	7-9
Тармоқлар бўйича ўсиш суръати				
Саноат	12,7	9,1	8,3	9,3
Қишлоқ хўжалиги	4,5	5,7	6,8	5,8
Асосий капиталга юялар	28,3	24,8	9,2	12,4

Ўzbekiston Respublikasi makroiqtisodiy ko`rsatkichlari⁸
(oldingi yilga nisbatan foizda)

⁸ “MDH davlatlarida iqtisodiy o`shish va pasayishlar” – mtrk.uz

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YXATI.

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, T.: “O‘zbekiston”, 2010.
2. O‘zbekiston Respublikasining “O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki to‘g‘risida”gi qonun, T.: “O‘zbekiston”, 1995.
3. O‘zbekiston Respublikasining “Banklar va bank faoliyati to‘g‘risida”gi qonuni, T.: “O‘zbekiston”, 1996.
4. O‘zbekiston Respublikasining “Tijorat banklarida foizlarni hisoblash to‘g‘risida”gi Nizomi, Adliya Vazirligida 2004-yil 30-yanvarda 1306-son bilan ro‘yxatga olingan.
5. O‘zbekiston Respublikasi tijorat banklarida buxgalteriya hisobi hisobvaraqaqlari rejasi”, Adliya Vazirligida 2004-yil 13-avgustda 773-17-son bilan ro‘yxatga olingan.
6. Karimov I.A. “Jahon moliyaviy – iqtisodiy inqirozi, O‘zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo‘llari va choralari”, T.: “O‘zbekiston”, 2009.
7. Karimov I.A. “Bank tizimi, pul muomalasi, kredit, investitsiya va moliyaviy barqarorlikda”, T.: “O‘zbekiston”, 2005.
8. Abdullayeva Z.Sh “Pul va pul tizimi”, T.: “O‘zbekiston”, 2010.
9. Ermatov M. Yo‘ldoshev A. “Bank balansi tahlili”, T.: “Bozor pul kredit “, 2002
10. Niyozov Z.D., Boboyev Sh.Q. “Pul, kredit va banklar”, S.: SamISI 2006.
11. Rashidov O. Yu., Toymuhammedov I.R. “Pul muomalasi, kredit va moliya”, o‘quv qo‘llanma, T.: TDIU, 2007.
12. O‘zbekiston Respublikasining “Foizlarni o‘stirmaslik to‘g‘risida”gi Nizomi
13. Adliya Vazirligida 2004-yil 1-yanvarda 1304-son bilan ro‘yxatga olingan.
14. Ковалева А.М. «Финансы и кредит», М.: «Финансы и статистика» 2006.
15. Галанов В.А. «Финансы, денежное обращение и кредит» М.: «Форум» 2006.

INTERNET SAYTLARI

www.cbu.uz

www.bank.uz

www.banker.uz

www.thebanker.com

www.lex.uz

www.infin.uz

www.mineconomy.uz

www.stat.uz

www.agrobank.uz

www.mikrokreditbank.uz

www.uzsqb.uz

www.qqb.uz

www.google.com